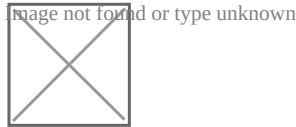

Ρωμανού του Μελωδού Κοντάκιο «Εἰς τὴν σταύρωσιν»

/ [Πεμπτουσία](#)

Οι πληροφορίες για τη ζωή του Ρωμανού του Μελωδού είναι πολύ λίγες. Η καταγωγή του και η χρονολογία της γέννησής του δεν μπορούν να προσδιοριστούν με ακρίβεια. Κάποιες μαρτυρίες μας πληροφορούν ότι καταγόταν από την πόλη Εμεσσήνη της Συρίας δηλαδή την σημερινή Χόμς. Η έλευσή του στην Κωνσταντινούπολη έγινε στην εποχή της Βασιλείας του Αναστασίου του Α΄ (491-518). Ο Ρωμανός είχε πρωτίστως υπηρετήσει ως διάκονος στον Ναό της Αναστάσεως της Βηρυτού.

Έζησε περίπου 30 χρόνια στην Βασιλεύουσα. Πολλές πληροφορίες αντλούμε επίσης από τους ύμνους του, για κάποια γεγονότα τα οποία έζησε κατά τη διάρκεια της ζωής του, όπως για παράδειγμα, τη στάση του Νίκα το 532, και τη δόμηση του ναού της Αγίας Σοφίας το 535[1]. Μέσα από τους ύμνους του, μπορούν να αντληθούν δογματικά στοιχεία που αφορούν στον Χριστολογικό προβληματισμό της εποχής του.

Ο Ρωμανός ανέλαβε το ποιητικό είδος του εκκλησιαστικού ύμνου και το διαμόρφωσε στην τελειότερή του μορφή. Ο ύμνος αποτελείται από τους *Οίκους* και το *Εφύμνιο* και στηρίζεται πάνω στον κανόνα της *Ισοσυλλαβίας* και *Ομοτονίας*.

Στο *Κοντάκιο*, εκπρόσωπος του οποίου είναι κυρίως ο Ρωμανός ο Μελωδός, συναντώνται διαφορετικές παραδόσεις τις οποίες δυναμικά συνθέτει και προάγει σε νέα πρότυπα. Είναι λοιπόν το κοντάκιο ο καρπός μιας παράδοσης που πηγάζει από τη συριακή θρησκευτική ποίηση, αλλά έχει επιδράσεις από την αρχαία κλασική λογοτεχνία.

Ο Ρωμανός ο Μελωδός έχει συντάξει 34 ύμνους που αφορούν στον Χριστό, καθώς και πολλούς άλλους και γι' αυτό δικαίως φέρει τους τίτλους του «Μεγαλυτέρου υμνογράφου της Ορθοδόξου Εκκλησίας», του «Μεγαλυτέρου εκκλησιαστικού ποιητή όλων των εποχών», του «Δάντη των νεοελλήνων», του «Μελωδού των Μελωδών» κ.α. Η βυζαντινή υμνογραφία με τη συμβολή του έργου του μεσουρανάει.

Ο Ρωμανός με την ποίησή του εξέφρασε μια αδιάλειπτη πορεία στην λειτουργική ζωή της Εκκλησίας, η οποία δεν ξεχώρισε τα όρια του ποιητή από αυτά του Θεολόγου. Σε αυτή την ποίηση και μέσα στην λατρεία εκφράστηκε εν πρώτοις η εμπειρία της εκκλησίας και ακολούθως το δόγμα.

Οι αλήθειες της πίστης στο έργο του εκφράζονται με την μορφή διαλόγου. Η χρήση των οξύμων αντιθετικών σχημάτων βοηθάει στην καλύτερη κατανόηση των τεχνικών όρων, που αφορούν τη χριστολογία και την οντολογική σημασία που έχει αυτή για τη σωτηρία του ανθρώπου.

Κλείνοντας τα σχετικά με τον μεγάλο Μελωδό, μπορούμε να πούμε ότι εκ των γνωστών κοντακίων του πληροφορούμαστε αφ' ενός για την Χριστολογική πίστη στην εποχή του Ιουστινιανού, αφετέρου για τη συμβολή τους στην λατρευτική ζωή και στην καταπολέμηση της αίρεσης.

2. Γενικά για το Κοντάκιο

Σχετικά με την προέλευση του όρου *Κοντάκιο* υπάρχει η άποψη ότι προέρχεται από τη λέξη *κοντός*, γύρω από τον οποίο τύλιγαν την περγαμηνή (ειλητάριον). Όμως υπάρχει και η άποψη ότι το όνομα αυτό προέρχεται από το *προοίμιο* που μόνο αυτό ονομαζόταν *κοντάκιο*, διότι συνοπτικά, εν *κοντῶ* δηλαδή, έδινε το περιεχόμενο του ύμνου. Ο Παναγιώτης Χρήστου είχε την άποψη ότι το *κοντάκιο* σημαίνει *συνοπτικό βιβλίο*. Λόγω, όμως, λειτουργικών αναγκών, τα *κοντάκια* περικόπηκαν και διατηρήθηκε μόνο το *προοίμιο* και ο α' οίκος. Έτσι, *κοντάκια* ονομάστηκαν οι ύμνοι στην βραχεία τους μορφή^[2].

Η λέξη *οίκος* σημαίνει *στροφή* και προέρχεται από μετάφραση της αντίστοιχης συριακής λέξης. Στα *κοντάκια* ο αριθμός των οίκων ποικίλει. Υπάρχουν *κοντάκια* με 24-30 οίκους αυτό όμως δεν είναι απόλυτο, καθώς συναντώνται στον Ρωμανό τον Μελωδό και *κοντάκια* με 18 οίκους, όπως είναι αυτό «*Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*», ή αυτό με 40 οίκους «*Εἰς τὸν Ἰωσήφ*».

Η σύνδεση μεταξύ των οίκων πραγματοποιείται με την ακροστιχίδα και το εφύμνιο. Ο όρος ακροστιχίδα μπορεί να είναι η αλφαβητική διάταξη των πρώτων γραμμάτων του κάθε οίκου ή μπορεί τα πρώτα γράμματα των οίκων να σημαίνουν το όνομα του ποιητή. Η ακροστιχίδα αποσκοπούσε για παράδειγμα στην διαπίστωση της γνησιότητας, ακεραιότητας και της σωστής σειράς των οίκων. Ο πρώτος οίκος του κοντακίου αποτελεί πρότυπο, όσον αφορά το μέτρο και την μουσικότητα των υπόλοιπων οίκων. Υπάρχει δηλαδή ισοσυλλαβία και ισοτονία ανάμεσα στους οίκους.

α´	Τό - τοῦ - Χρι - στοῦ - ἰ - α - τρεῖ - ον - βλέ - πων - ἄ - νε - ω - γμέ - ν Ιδιόμελο ονομάζεται το κοντάκιο του οποίου η μουσική επένδυση ήταν πρωτότυπη, ο ποιητής δηλαδή επέλεξε και συνέθετε τη μελωδία πρωτοπονησῶς ή σύμφωνα με το μέλος παλαιότερων ὕμνων του. Το προσόμοιο απ' την άλλη είναι η αντιγραφή της μουσικής επένδυσης του ὕμνου από άλλους ὕμνους, λόγω της πενίας μουσικής εμπνεύσεως από τους κατοπινούς συνθέτες. Έτσι μπορούμε να έχουμε φανταστικά (10) ιδιόμελα ή προσόμοια. και - τοῖς - αὐ - τοῦ - φί - λους - ἄ - νε - βό - η - σε· (11) Τα μέρη που συνθέτουν το κοντάκιο είναι τα ακόλουθα: Το προοίμιο ή κουκούλιο, το οποίο είναι γραμμένο σε μέτρο διαφορετικό και με διαφορετική μελωδία από τα υπόλοιπα τροπάρια τα οποία ἔπονται. Στο προοίμιο εξυμνείται σύντομα το γεγονός και το πρόσωπο για το οποίο ἔχει γραφεί το κοντάκιο. Ο τελευταῖος στίχος του προοιμίου ονομάζεται εφύμνιο. Το εφύμνιο πανηγυρίζει πάντοτε όλους τους ῥαῖνους (9) και αποτελεί ἕναν ἀκόμη τρόπο σύνδεσης των οίκων, καθώς διατρέχει ὅλο το βόήημα. Ο - κό - σμος - ὅ - λος - ἐ - πλή - σθη - τῶν - αὐ - τοῦ - ἰ - α - μά - των, (15) κᾶ - γώ - τά - ἔν - δο - θεν - πο - νῶ - μά - λι - στα - και - ἄ - κού - ων (15) ὅ - τι - καί - δω - ρε - αν - ἰ - α - τρεύ - θη -σαν, (11) ὁ - μέν - γάρ - τήν - λέ - πραν - ἄ - πέ - θε - το, (10) ὁ - δέ - καί - τάς - κό - ρας - ἐ - κο - μί - σα - το, (11) ἄλ - λος - κλί - νην - ἐ - πί - ῶ - μοι -σι - λα - βῶν (11) χο - ρεύ - ει - βο - ῶν - “ἦ - γει - ρέ - με (9) ὁ - παν - τα - χοῦ - τά - πάν - τα - πλη - ρῶν (9)”
----	--

3. Το κοντάκιο «Εἰς τὴν Σταύρωσιν»

Εἰς τὴν Σταύρωσιν [\[3\]](#)

Ἀκροστιχίδα: ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΡΩΜΑΝΟΥ ΑΙΝΟΣ

Ἐφύμνιο: ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν

Προοίμιο: Ἰδιόμελον

Ψυχὴ μου, ψυχὴ μου, ἀνάστα· τί καθεύδεις;
τό τέλος ἐγγίζει, καί μέλλεις θορυβεῖσθαι·
ἀνάνηψον οὖν, ἵνα φείσῃταί σου
Χριστός ὁ Θεός
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν
Διάλογος Διάβολου - Φίλων

Οἵκοι: Ἰδιόμελον

α´ Τό τοῦ Χριστοῦ ἱατροῖον βλέπων ἀνεωγμένον
καί τήν ἐκ τούτου τῷ Ἀδάμ πηγάζουσιν ὑγείαν
ἔπαθεν, ἐπλήγη ὁ διάβολος
καί ὡς κινδυνεύων ὠδύρετο
καί τοῖς αὐτοῦ φίλοις ἀνεβόησε·
«Τί ποιήσω τῷ υἱῷ τῆς Μαρίας;
κτείνει με ὁ Βηθλεεμίτης,
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν

β´ Ὁ κόσμος ὅλος ἐπλήσθη τῶν αὐτοῦ ἱαμάτων,
κἀγώ τά ἔνδοθεν πονῶ μάλιστα καί ἀκούων
ὅτι καί δωρεάν ἱατρεύθησαν,
ὁ μέν γάρ τήν λέπραν ἀπέθετο,
ὁ δέ καί τάς κόρας ἐκομίσατο,
ἄλλος κλίνην ἐπὶ ὤμοισι λαβών
χορεύει βοῶν “ἤγειρέ με
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν”

γ´ Ὑμεῖς οὖν, φίλοι τῆς ζάλης καί ἐχθροί τῆς γαλήνης,
τί συμβουλευέτε μοι νῦν ποιῆσαι τῷ τοιούτῳ;
δότε λογισμόν τῇ διανοίᾳ μου·
καί γάρ συνεχύθη, ἀπόλωλα,
οὐδέν ἐνθυμοῦμαι, οὐ γάρ δύναμαι·
κατεπλάγην, ἡμαυρώθη μου ὁ νοῦς·
ἐξαίφνης ἐθάμβησέ με
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν.»

δ´ Τοιαῦτα τότε λαλήσας πρὸς τοὺς αὐτοῦ ὁ πλάνος,
εὐθύς ἀκούει παρ’ αὐτῶν· «Βελίαρ, μή δειλία,
θάρσησον, κραταίωσον τάς φρένας σου·
τῶν πρώτων σου καμάτων μνημόνευε·
τά ἐν παραδείσῳ ἀνακαίνισον·
τοῖς τοῦ Κάιν ἐάν πάλιν κολληθῇς,
ὡς Ἄβελ ἀνελεῖται δόλῳ
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν

ε´ **Ἀκμήν** εἰσὶν ἐν τῷ κόσμῳ τῆς σποράς τοῦ φονέως
καὶ ἱερεῖς καὶ γραμματεῖς, Ἰούδας καὶ Καϊάφας·
τί ὀλιγωρεῖς ὡς ἀπερίστατος;
Ἡρώδης σου φίλος διάπυρος,
Πιλᾶτος δέ πλέον θεραπεύσει σε
τάς ἀρχαίας ὑπουργίας σου εὐρών·
μή κλαῖε βοῶν· “ἔλυσέ με
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν”

στ´ **Πολλῶν** σου γέμει δραμάτων πᾶσα ἡ οἰκουμένη·
εἰς γενεάν καὶ γενεάν λαλεῖται ἡ ἰσχὺς σου·
πῶς οὖν νῦν σαυτὸν ἐταλαιπώρησας;
οἱ κατακλυσθέντες τοῖς ὕδασιν
καὶ ἐμπρησθέντες σέ γνωρίζουσιν·
ὡς οὖν πάντες ἀπεγέυσαντο τῶν σῶν,
καὶ οὗτος αὐτῶν ἀπολαύσει
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν.»

ζ´ **Εὐθύς** δέ τούτων ἀκούσας ὁ διάβολος ἤσθη
καὶ χαίρων ἔφη τοῖς αὐτοῦ· «Εὐφράνθην, ὦ φίλοι,
ὅτι τοῖς ἐμοῖς με ἐστηρίξατε
διό θαρσαλέως πορεύομαι
καὶ τοῖς Ἰουδαίοις συμβάλλομαι,
ἵν’ ἐκείνους ἐξαρτήσας τοῖς ἐμοῖς
διδάξω βοᾶν· “σταυρωθήτω
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν.”

η´ **Ἰδού** δὴ τῶν Ἰουδαίων τό συνέδριον βλέπω
καθ’ ἑαυτὸ ἀδολεσχοῦν καὶ ἀπησχολημένον·
τάχα ἅ λογίζομαι βουλεύονται;
ἐγγίσας οὖν εἶπω· “ἀνδρίζεσθε,
ὅτι τὴν βουλήν μου προλαμβάνετε·
ἐπειδὴ οὖν σπουδαιότεροι ἐστέ,
τί λέγετε νῦν, ἵνα πάθῃ
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν;»
Διάλογος Διαβόλου – Ιουδαίων

- θ´ **Ν**ύξ τῇ νυκτί ἀναγγέλλει γινῶσιν τὴν ζοφοφόρον,
τῷ Σατανᾶ τὰ ἐαυτῶν δηλοῦσιν Ἰουδαῖοι
λέγοντες· «Ἀπόθου τὴν φροντίδα σου·
ἃ εἶχες τελέσαι ἐτελέσαμεν·
μηδέν σοι μελήσει· ἀμερίμνησον·
παρεδόθη καὶ ἡρνήθη Ἰησοῦς
ἐδέθη, ἐδόθη Πιλάτῳ
ὁ πανταχοῦ τὰ πάντα πληρῶν.»
- ι´ «**Ο**ὐχ ὡς ῥαθύμως προσέχων ἦλθον, ὧ Ἰουδαῖοι·
καὶ γὰρ γινώσκω τὴν ὑμῶν σπουδὴν τὴν περὶ ταῦτα·
μέμνημαι τῶν πρώτων ὧν ἐπράξατε·
ὡς μάννα φαγόντες ἡρνήσασθε
καὶ γάλα πιόντες ἐψεύσασθε·
οἱ οὖν μόσχον προτιμήσαντες θεοῦ
τί θέλετε ἵνα πάθῃ
ὁ πανταχοῦ τὰ πάντα πληρῶν;”
- ια´ **Ὑ**πὲρ ὑμῶν τῷ στρατῷ μου ἐγὼ ἀπολογοῦμαι,
ὅτι ἡμέτεροι ἐστέ ἐξ ὅλης διανοίας·
μόνον δέ τῷ στόματι μιστεῖτε με·
καὶ χαίρω ἐν τούτῳ τῷ σχήματι·
πολλοὺς γὰρ ἐκ τούτου συναρπάζετε,
ἵν’ ἐγὼ μέν ἐν τοῖς λόγοις μισηθῶ,
ἐκεῖνος δέ καὶ ἐν τοῖς ἔργοις,
ὁ πανταχοῦ τὰ πάντα πληρῶν
- ιβ´ **Ῥ**ητά τοῦ νόμου Μωσέως βλέπω ὅτι κρατεῖτε,
ἀλλὰ μή σφίγξητε αὐτὰ ἐντός ττῆς διανοίας·
γλώσση καὶ μή γνώμη περιφέρετε·
χερσὶ τὰ βιβλία βαστάζετε,
φρεσὶ δέ μηδ’ ὅλως αὐτῶν θίγετε·
ἀναγνώστας καὶ μή γνώστας γραφῶν
καλείτω ὑμᾶς καὶ ἡγείσθω
ὁ πανταχοῦ τὰ πάντα πληρῶν.»
Διάλογος Διαβόλου – Θανάτου

ιγ´ Ὡς οὖν ἐστήριξε τούτοις τούς ἀνόμους ὁ πλάνος
καί τόν θεμέλιον αὐτῶν ἐνέθηκε τῇ ψάμμῳ,
ἔδραμε σαλεῦσαι καί τόν Θάνατον·
πρός ὃν ἐλθὼν εἶπεν· «Ἀνάστηθι,
καί οἷς ἀπαγγέλλω ἐπευφράνθητι·
παρεδόθη καί ἡρνήθη Ἰησοῦς·
ἐδέθη, ἐδόθη Πιλάτῳ
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν.»

ιδ´ «Μετά πολλῆς ἡδονῆς μοι λέγεις τοῦτο, ὦ δαῖμον·
ἐγὼ δέ, μόνον εἶδον σέ, ὀδύνης ἐνεπλήσθην,
φόβῳ ἐνθυμούμενος τά δεύτερα·
ὁ γάρ σιωπήσας ὡς κρίνεται,
φιμῶσαι με ἔχει ἐν τῷ θάπτεσθαι·
εἰ Πιλάτῳ οὐκ ἐλάλησεν οὐδέν,
τά κάτω σαλεῦσαι σπουδάζει
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν.»

ιε´ Ἀκούσας ταῦτα ὁ δαίμων γέλωτος ἐνεπλήσθη
καί τῷ Θανάτῳ ὡς δειλῷ ἐμβλέψας ἀπεκρίθη·
«Ἦδη σέ καί ἄτονον καί ἄθλιον
ἐκ τοῦ Λαζάρου ἐπίσταμαι,
καί ἐκ τῶν ἄλλων πάντων ὧν ἀφήρησαι,
ὅτι τρέμεις καί τήν φήμην Ἰησοῦ
καί δοῦλον σε ἀχρεῖον ἔχει
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν.»

ιστ´ «Νῦν ὀνειδίζων με λέγεις, ὅπερ λέγεις, ὦ δράκον,
ἐγὼ δέ πλέον οἶδα σε φοβούμενον καί τρέμω·
οἶδα καί δονοούμενον καί τρέμοντα·
οὐκ ἐκ τῶν μνημάτων σέ ἀπήλασεν;
οὐ Χαναναίας ἀπεδίωξε;
μετά ταῦτα τοῦ ἀλάλου καί κωφοῦ
ἀλλότριον ἐποίησέ σε
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν.»

- ιζ´ «**Ο**ὐκ ἄγνοῶ ὅπερ λέγεις· ἔγνων καί παρὰ γνώμην,
ὅτι ἀήττητος Χριστός ἐν φύσει νικωμένη·
ὅμως δέ τῆς πάλης οὐκ ἀφίσταμαι·
ἡρξάμην γάρ ἤδη τοῦ σκάμματος.
ἐάν οὖν ἐκφύγω, καταισχύνομαι·
ἀνδριζέσθω Ἰουδαίων ὁ αὐχήν,
οἱ πάλαι καί νῦν οὐ κατηνύγησαν
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν
- ιη´ Ὑπάγω οὖν πρὸς ἐκείνους τοὺς τά πάντα τολμῶντας
καί τὴν αὐθάδειαν αὐτῶν φορῶν ὡς θωρακεῖον
τῷ Βηθλεεμίτῃ ἀντιτάσσομαι·
ἀεὶ Βηθλεέμ μοι ἀντίκειται·
τό γέννημα ταύτης ἀεὶ βλάπτει με·
ἐκεῖθέν γάρ Δαβίδ καί ὁ ἐκ Δαβίδ
ἔφυγε καί ἐφυγάδευσέ με,
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν.»
- ιθ´ Ἀπερχομένου δέ ἤδη τοῦ πικροῦ πρὸς τοὺς χεῖρω,
ἐπῆρεν ἄνω τὴν φωνήν ὁ Θάνατος καί εἶπε·
«Βλέπε μοι τί πράττεις, πολυμήχανε·
ἐμοὶ τῷ Θανάτῳ μή πρόσσεχε·
οὐ γάρ κοινωνῶ σοι τοῦ τολμήματος·
ἐάν νεύσῃ, προσεγγίζω τῷ σταυρῷ·
εἰ μή γάρ θελήσῃ, οὐ θνήσκει
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν.»
Διάλογος Διαβόλου – Ἰουδαίων
- κ´ Ἰδὼν δέ ταῦτα ὁ δράκων τοῦ Θανάτου τὸν φόβον,
τοῖς Ἰουδαίοις προσελθὼν εὐρίσκει ἃ ἐζήτει·
ἦραν γάρ αὐτόν καί ἐθεράπευσαν
κραυγάζοντες· «Δεῦρο καί θεώρησον
τόν σέ καί τόν κόσμον θορυβήσαντα·
μετά ὕβρεις, μετά μάστιγας πολλάς
ὡς σάλπιγξ ἐν τῷ ξύλῳ κεῖται
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν.

- κα´ **Ν**έον δέ ἄλλο ἅν μάθης, πλέον ἔχεις γελάσαι·
εἷς τῶν ληστῶν τῶν μετ' αὐτοῦ δικαίως σταυρωθέντων
κράζει αὐτῷ «μνήσθητί μου, κύριε»·
ἀκούσας δέ ταῦτα ἐστύγνασεν·
καί κάμψας τήν κάραν ἐκραύγασεν·
«Εἰ ἐν ξύλῳ μαθητάς χειροτοτεῖ,
ἐν τάφῳ παιδευτάς καθίσει
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν.
- κβ´ **Ο**ὐκοῦν οὐδέν ἡδικήθη Ἰησοῦς ἐκ τοῦ πάθους·
ἐγὼ δέ μᾶλλον ἑαυτ· ἐπλήθυνα τούς γόους·
Θάνατε, καλῶς μοι οὐ συνήνεσας·
κάλλιον δέ πράξεις, ἐάν φείσῃ μου
καί λάβῃς με κάτω καί παιδεύσῃς με·
οὐ γάρ φέρω τήν αἰσχύνην τήν πολλήν
ἣν ἔδωκε μοί ἐκ τοῦ ξύλου
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν.»
- κγ´ **Σ**ωτήρ ἀπάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστευόντων,
ὅτι βουλῇ ἐσταυρώθης καί γνώμη ἐνεκρώθης
λέγουσι μή θέλοντες οἱ ἄνομοι·
ληστῶν γάρ τά σκέλη κατεάξαντες
τά σά οὐ κατέαξαν, ἵνα μάθῃσιν
ὅτι ἅκων οὐκ ἐγένου ἐν νεκροῖς,
ἐκῶν δέ ἀφῆκες τό πνεῦμα
ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν.

4. Θεολογική ανάλυση

Στο προοίμιο του κοντακίου του Ρωμανού του Μελωδού «Εἰς τήν σταύρωσιν» με τον στίχο «Ψυχή μου ψυχή μου ανάστα τί καθεύδεις», συνοψίζεται το θέμα του ποιήματος που είναι ο Χριστός και Θεός Λόγος, πριν το πάθος [\[4\]](#).

α. Ο διάλογος του διαβόλου με τους φίλους του (οἵκοι α´ - η´)

Στην πρώτη στροφή ο Χριστός παρουσιάζεται ως ιατρείο που θεραπεύει τον Αδάμ από την αμαρτία, και τον διάβολο ηττημένο και πληγωμένο από την δωρεάν αυτή παροχή, να συζητά με τους φίλους του για την αντιμετώπιση αυτού του γεγονότος. «Τί να κάνω με τον γιό της Μαριάμ; θα με σκοτώσει ο Βηθλεεμίτης, ο πανταχού παρών και τα πάντα πληρών» παρουσιάζεται να λει ο χαιρέκακος. Ο

Χριστός τονίζεται ως εν ταυτότητι με τον Θεό, εφόσον σαφέστατα ο ποιητής τον ονομάζει «πανταχοῦ παρόντα καί τά πάντα πληροῦντα». Με την πρόταση αυτή ο ποιητής προβάλλει εξ αρχής την ταυτότητα του Χριστού ως Θεού που μόνο αυτός σώζει τον άνθρωπο χωρίς ανταλλάγματα. Γιατί αυτός είναι το αγαθό προσωποποιημένο.

Ο δαίμονας στον δεύτερο οίκο πραγματικά δείχνει να πονά ακούγοντας την θαυματουργική δράση του Χριστού και ακόμη περισσότερο πονά στο άκουσμα της δωρεάν θεραπείας προς τους ιαθέντες. Αυτό αποτελεί μία ένδειξη της προαναστάσιμης ιατρείας της ανθρωπότητας ως πρόγευση του τι θα συμβεί μετά την ανάσταση. Τα θαύματα στα οποία γίνεται αναφορά στον πρώτο οίκο, αποτελούν θεϊκή συγκατάβαση στους ανθρώπους και αυτό τονίζεται με το εφύμνιο που είναι: «Ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν».

Στον τρίτο οίκο γίνεται συζήτηση μεταξύ του δαίμονα και των φίλων του για τον τρόπο δράσης ενάντια στον Χριστό. Τους λέει: «εσείς που είστε φίλοι της ζάλης και εχθροί της γαλήνης,/ τι με συμβουλεύετε να κάνω μ' αυτό που με βρήκε;/ δώστε μου καμιά ιδέα στο νου μου/ γιατί αληθινά συγχύστηκα και αισθάνομαι χαμένος/ δεν ενθυμούμαι τίποτε και αλήθεια δεν μπορώ/ σάστισα εσκοτίστηκα/ απρόσμενα με θάμπωσε/ αυτός που βρίσκεται παντού/»[\[5\]](#).

Οι φίλοι του δαίμονα, τότε, προσπαθούν να τον ενθαρρύνουν και του λένε: «Μη φοβάσαι Βελιάρ έχε θάρρος, κράτα καλά τον νου σου/ θυμήσου τα παλιά σου κατορθώματα/ ανανέωσε όσα στον παράδεισο έγιναν./ Αν ξανά φορτωθείς στους απογόνους του Κάϊν/ όπως ο Άβελ, δόλια θα χαθεί αυτός που βρίσκεται παντού». Οι φίλοι του τον αποκαλούν Βελιάρ, πού δηλώνει τον αρχηγό των δαιμόνων[\[6\]](#). Συμβολίζει, λοιπόν, αυτός το σύνολο του δαιμονικού κόσμου, που υποστασιάζει το ηττώμενο κακό.

Στον επόμενο οίκο οι φίλοι του δαίμονα τον ενθαρρύνουν υπενθυμίζοντάς του ότι οι απόγονοι του Κάϊν έχουν γεμίσει τον κόσμο και ότι εκεί βρίσκονται ακόμη οι γραμματείς και ο Καϊάφας και οι ιερείς. Να πιστεύει ότι έχει στον κόσμο φίλους, εφόσον ο Ηρώδης είναι θερμός του φίλος, και ο Πιλάτος προτίθεται να τον υπηρετήσει. Έτσι του λένε να μην κλαίει και να μη φωνάζει ότι τον διέλυσε «ὁ πανταχοῦ παρῶν τά πάντα πληρῶν ».

Στην συνέχεια του θυμίζουν πάλι, ότι τα κακά όλης της οικουμένης προέρχονται από αυτόν. Του λένε ότι και ο Χριστός θα έχει την ίδια τύχη με αυτούς που γεύτηκαν την πίκρα του θανάτου εξαιτίας του.

β. Διάλογος πρώτος του Βελίαρ με τους Ιουδαίους (οἵκοι θ' - ιβ')

Ο δαίμονας χαρούμενος από τα λόγια των φίλων του, τους ευχαριστεί για την συνδρομή τους αυτή και την στήριξή τους και παίρνει τον δρόμο για τους ιουδαίους να τους πείσει να πραγματοποιήσουν την θέλησή του και τους εμψυχώσει να φωνάξουν το «σταυρωθήτω!!!»

Στον διάλογο που ακολουθεί μεταξύ του διαβόλου και των Ιουδαίων χρησιμοποιείται από τον Μελωδό η φράση «Νύξ νυκτί αναγγέλλει γνώσιν την ζοφοφόρον» (η νύχτα στην νύχτα ανακοινώνει σχέδια σκοτεινά).

Με τον στίχο αυτό ο ποιητής και ιδιαίτερα με την έκφραση ζοφοφόρος θέλει να κατευθύνει, να στρέψει την προσοχή του πιστού, ο οποίος ακούει τον ύμνο προς την ζωηφόρο γνώση που χορηγεί ο Χριστός, ως θεϊκό πρόσωπο, μέσα από την μετοχή στην λειτουργική και μυστηριακή ζωή. Οι Ιουδαίοι βοηθούν τον δαίμονα

να ξενοιάσει, καθώς μεριμνούν οι ίδιοι για την σύλληψη και την πορεία δεμένου του Χριστού στον Πιλάτο.

Οι Ιουδαίοι, όπως μαρτυρείται στην συνέχεια από τον δαίμονα, δεν δυσκολεύονται και δεν είναι οκνηροί σε αυτά τα πράγματα, γιατί από παλιά τους υπενθυμίζει ότι οι ίδιοι ήταν που απίστησαν στον θεό, τρώγοντας το μάννα στην έρημο, και μετά τον αρνήθηκαν. Ενώ ήπιαν το γάλα έγιναν ψεύτες, αλλά και προτίμησαν να λατρεύσουν το μοσχάρι αντί του Θεού.

Ο δαίμονας καυχάται βέβαια για την επικράτησή του στον δαιμονικό άνθρωπο, όχι απλά στον Ιουδαϊκό λαό της εποχής εκείνης, που αναφέρει στο κοντάκιο ότι έχουν καταταγεί στο στράτευμά του δίκαια, γιατί με το μυαλό, με τον νου, είναι ολότελα δικοί του. Του είναι ευχάριστο που με τη συμπεριφορά τους αυτή οδηγούν πολλούς στην αιχμαλωσία της αμαρτίας. Ο δαίμονας, καθώς λέγεται, μισείται από τους Ιουδαίους μόνο στα λόγια, ενώ ο Χριστός διώκεται με τις πράξεις.

Διαπιστώνει ότι τα λόγια του Μωυσέως τα έχουν κρατημένα στο μυαλό τους οι φίλοι του δαίμονα και όχι στην ψυχή τους, και τους προτρέπει τα βιβλία να τα κρατούν μόνο με τα χέρια όπως και τα λόγια που γράφονται μέσα εκεί να μη τα βάλουν στην καρδιά τους. Γιατί αρέσκεται στο να είναι αυτοί αναγνώστες και όχι γνώστες των γραφών, και είναι επιθυμία του διαβόλου έτσι να τους «αποκαλεί και να τους εκλαμβάνει (ο Χριστός) αυτός που βρίσκεται παντού».

γ. Ο διάλογος μεταξύ του πλάνου δαίμονα και του θανάτου (οἵκοι ιγ´ - ιθ´)

Με αυτές τις προτροπές ο πλάνος δαίμονας στήριξε τους ανόμους χτίζοντάς, όμως, τους θεμέλια την άμμο. Κατόπιν *«έτρεξε να ξυπνήσει και τον θάνατο. Και του λέει ξύπνα, με αυτό που θα σου πω θα χαρείς πολύ. Παραδόθηκε ο Χριστός και τον αρνήθηκαν, δέθηκε και δόθηκε στον Πιλάτο»*. Η συζήτηση μεταξύ δαίμονος και θανάτου που ακολουθεί έχει βαθιά θεολογική σημασία.

Ο θάνατος μόλις μαθαίνει τα νέα από τον δαίμονα στεναχωριέται, γιατί ο Χριστός με την σιωπή του ενώπιον του Πιλάτου δεν λογάριασε την κοσμική εξουσία και αντιλαμβάνεται ότι η σιωπή αυτή θα φέρει στον άδη τα πάνω κάτω. Κατόπιν ο δαίμονας περιγελά τον θάνατο για την δειλία του αυτή μάλιστα τον κατονομάζει άνανδρο και ελεεινό. Του υπενθυμίζει την ανάσταση του φίλου του Χριστού Λαζάρου, αλλά και όλων των άλλων αναστημένων. Του λέει ότι ακόμα και το όνομα του Ιησού φοβάται και τον έχει δούλο ταπεινό αυτός που βρίσκεται παντού.

Ο θάνατος όμως στην συνέχεια του απαντά ότι *«τώρα με βρίζεις και μου λες αυτό τον λόγο δράκοντα/ μα και εγώ ένιωσα πως και εσύ φοβάσαι και τρέμεις/ αισθάνθηκα και να κουνιέσαι και να τρέμεις/»*

δεν ήταν αυτός που σε έδιωξε από τα μνήματα; Δεν σε έβγαλε από την Χαναναία και την άλλη φορά δεν σε χώρισε από τον κωφό και άλαλο;

Σε αυτόν τον διάλογο μεταξύ διαβόλου και θανάτου ομολογούν και οι δύο την πίκρα που ένιωσαν από την συνάντηση που είχαν με τον Χριστό, και αναγνωρίζουν ότι απέναντί του είναι αδύναμοι. Παρόλη την γνώση τους όμως σε αυτό συνεχίζουν τον αγώνα εναντίον του σαν ένα αγώνα δρόμου, ένα στάδιο το οποίο δεν εγκαταλείπουν, γιατί αυτό είναι προσβλητικό. Σε αυτό το σημείο φαίνεται η αέναη δαιμονική εναντίωση στον θεό και στα ευεργετήματά του, και η δωρεάν χωρίς αντάλλαγμα θεραπεία των αμαρτημάτων. Μέσα από αυτή τη στιχομυθία ο ποιητής θέλει για ποιμαντικούς λόγους να τονίσει την δωρεάν θεραπεία στον αμαρτωλό άνθρωπο, που, όμως, αυτός μέσα από την δαιμονιώδη κατάστασή του αντιλαμβάνεται την θεραπεία ως σχέση ωφελιμιστική και κάτω από όρους ανταλλαγής.

Πηγαίνω, λοιπόν, λέει ο διάβολος προς εκείνους τους αυθάδεις που όλα τα τολμούν με αυτό το όπλο, θα πολεμήσω τον καταγόμενο από την Βηθλεέμ, γιατί αυτή από παλιά με αντιμάχεται, πάντα τα γεννήματά της με ζημιώνουν. Πρόκειται εδώ για νύξη στον τόπο καταγωγής του Δαβίδ, απόγονος του οποίου είναι ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός, που θα σημάνει το τέλος του δαίμονα. Στο άκουσμα λοιπόν της Βηθλεέμ τρέμει από τον φόβο του ο δαίμονας.

Και ενώ τραβούσε ο κακός προς τους χειρότερους υψώνει τη φωνή του ξανά ο θάνατος και του λέει πώς δεν πρέπει να θεωρεί ότι τον έχει συμπαραστάτη μαζί του σε αυτό το τόλμημα. Γιατί, αν κληθεί από τον Χριστό θα πλησιάσει το σταυρό, επειδή γνωρίζει καλά ότι ο Χριστός αν δεν το θέλει δεν πεθαίνει (επαναλαμβάνει το εφύμνιο: «Ὁ πανταχοῦ τά πάντα πληρῶν»).

Ο δαίμονας στον παραπάνω οίκο /στροφή παραδέχεται την ανθρώπινη φύση του Χριστού, ο οποίος δεν πάσχει σαν κανονικός άνθρωπος αλλά πάσχει εκουσίως στην σάρκα του και η θεότητά του παραμένει απαθής ως θεϊκή που είναι. Με αυτόν τον τρόπο ο Ρωμανός βάζει τις αντίθετες δυνάμεις να επιβεβαιώνουν όσα η εκκλησία πιστεύει για τον θεάνθρωπο. Αυτό το κάνει για να εκθέσει την πίστη της εκκλησίας ενάντια στην αίρεση της εποχής του.

δ. Διάλογος δεύτερος του δαίμονα με τους Ιουδαίους (οἵκοι κ' - κβ')

Ο διάβολος μέσα από τους αμαρτωλούς και άπιστους φίλους του πραγματοποίησε όσα επιθυμούσε. Πραγματικά τον μετέφεραν μπροστά στο μαρτύριο του Χριστού, στις ύβρεις στο μαστίγωμα, και φωνάζοντας δυνατά του λένε: *έλα να δεις αυτόν που τάραξε εσένα και τον κόσμο.* Και τέλος του έδειξαν το ξύλο του σταυρού οπού

κειτόταν αμίλητος ο θεάνθρωπος, *αυτός που βρίσκεται παντού*.

Όμως η κακία τους δεν τελείωσε εκεί: του λένε ότι θα γελάσει ακούγοντας το νέο ότι ένας από τους ληστές που σταυρώθηκε μαζί του δίκαια, φώναξε «*Μνήσθητί μου, Κύριε*» (θυμήσου με Κύριε). Στο άκουσμα αυτών των λέξεων ο πονηρός σκυθρώπιασε, έσκυψε το κεφάλι και κραύγασε: «*Αν στο σταυρό αποκτάει μαθητές, / στον τάφο θα έχει βοηθούς / αυτός που βρίσκεται παντού*».

Ο διάβολος αναγκάστηκε να παραδεχθεί ότι ο Χριστός από το πάθος δεν αδικήθηκε καθόλου, αλλά έγινε το αντίθετο. Θρήνησε περισσότερο ο ίδιος. Τότε θυμήθηκε τον φίλο του τον θάνατο, και τον παραδέχτηκε ως προς την συμβουλή του. Μάλιστα τώρα του ζητά να τον συμπονέσει και να τον πάρει μαζί του, γιατί δεν αντέχει την μεγάλη ντροπή που υπέστη στο σταυρό, από αυτόν που βρίσκεται παντού.

ε. Ως επίλογος (οἶκος κγ')

Στον επίλογο του ποιήματος ο Ρωμανός συνηθίζει να κλείνει με μία προσευχή, που στο συγκεκριμένο ποίημα έχει διδακτικό χαρακτήρα. Δηλώνει ότι ο Χριστός που είναι ο Σωτήρας όλων των ανθρώπων και των πιστών, περισσότερο σταυρώθηκε με τη θέλησή Του, και πέθανε με την απόφασή Του. Αυτό το ομολογούν οι άνομοι παρά τη θέλησή τους. Γιατί, ενώ έσπασαν τα μέλη των ληστών, του Χριστού τα σκέλη παρέμειναν άθικτα, για να διδαχθούν οι άνομοι, ότι δεν πέθανε χωρίς να το θέλει, αλλά όταν αυτός το ήθελε άφησε το πνεύμα Του, αυτός που βρίσκεται παντού.

Εν κατακλείδι

Ο στόχος του μεγαλύτερου ποιητή της Ορθοδόξου Εκκλησίας ήταν να προβάλει μέσα από τον *διάλογο* και την *δραματική πλοκή του κοντακίου*, τον Χριστό, ως αυθυπόστατο αγαθό, που καταλύει τις δυνάμεις του ανυπόστατου κακού που προσωποποιείται στις ανθρώπινες πράξεις κατά του μόνου θεραπευτή των ανθρώπινων τραυμάτων Χριστού.

Η επιτηδευμένη χρήση των διαλόγων μεταξύ σκοτεινών δυνάμεων και θανάτου, τελικά αποδεικνύονται ανυπόστατες. Γιατί, χωρίς να το θέλουν και οι ίδιες, με τα έργα τους καθιστούν γνωστό στους ανθρώπους, ότι η σωτηρία παρέχεται από τον Χριστό δια της αναστάσεώς Του, χωρίς ανταλλάγματα, και **η ζωή κοντά Του είναι η όντως Ζωή**.

[1] Ιωάννης Κουρεμπελής, *Η Χριστολογία του Ρωμανού του μελωδού και η σωτηριολογική σημασία της, Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), Σχολή Θεολογική, Τμήμα Θεολογίας, 1998* σελ.14-33

[2] Παναγιώτης Χρήστου , *Ελληνική Πατρολογία*, τ. Ε΄, Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 571-594· Εύδοξος Τσολάκης , *Εισαγωγή στη Μεσαιωνική Ελληνική Φιλολογία*, Γιαχούδη – Γιαπούλη, Θεσσαλονίκη, σελ. 75-87

[3] Το κείμενο σύμφωνα με την έκδοση: Ρωμανός ὁ Μελωδός, *Κοντάκια*, εκδ. Paul Maas – C. A. Trypanis, Oxford, 1963 (Κοντάκιο 21, σελ. 157-163). Για μετάφραση βλ. Αρχιμανδρίτης Ανανίας Κουστένης, *Ρωμανός ο Μελωδός*, Αρμός, 2011, σελ. 413-427

[4] Για μία λεπτομερέστερη ανάλυση του ποιήματος και δογματική προσέγγιση βλ. Ιωάννης Κουρεμπελής, *Δώσ' μου λόγο, Λόγε· Μελέτες Λόγω Θεολογίας*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 2013, σελ. 85-95.

[5] Βλ. τη μετάφραση των στίχων στο: Αρχιμανδρίτης Ανανίας Κουστένης, *Ρωμανός ο Μελωδός*, Αρμός, 2011, σελ. 413-427.

[6] Το όνομα *Βελιάρ* αρχικά σήμαινε τον «οὔτιδανό» από ηθική άποψη, γι' αυτό και μεταφράστηκε η φάρη «υἱός Βελιάρ» ουτιδανός, πονηρός, ανυπότακτος, στασιαστής και αχρείος (Κριτ. ιθ΄, 22· Α΄ Βασ. β΄, 12). Αργότερα σημαίνει και τον αρχηγό των δαιμόνων (Β΄ Κορινθ. στ΄, 15). (βλ. Γ. Κωνσταντίνου, «ΒΕΛΙΑΡ», *Λεξικό τῶν Ἀγίων Γραφῶν*, Κωνσταντινούπολη, 1890², σελ. 201).